

Cinsiyet, Cinsiyet Rolü Yönelimi ve Düşünme İhtiyacı

H. Andaç Demirtaş-Madran
Başkent Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, cinsiyet, cinsiyet rolü yönelimi ve düşünme ihtiyacı arasındaki ilişkilerin ele alınmasıdır. Bu amaçla, Ankara Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi'nde öğrenim gören 250 öğrenciye, Düşünme İhtiyacı Ölçeği'nin kısa formu (Cacioppo, Petty ve Kao, 1984) ve Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (Bem, 1974) uygulanmıştır. Yapılan varyans analizi sonucunda ulaşılan bulgular şu şekilde özetlenebilir; (a) kadınların düşünme ihtiyacı puanları erkeklerden daha yüksektir; (b) erkeksi ve androjen bireyler ayrılmamış bireylerden daha yüksek düşünme ihtiyacı puanları elde etmişlerdir; (c) düşünme ihtiyacı puanları üzerinde, cinsiyet ve cinsiyet rolü ortak etkisine rastlanmamıştır.

Anahtar kelimeler: Düşünme ihtiyacı, cinsiyet, cinsiyet rolü yönelimi, androjenlik

Abstract

The purpose of the present study was to investigate the relationship between sex, gender role orientation, and need for cognition scores. Two hundred and fifty students from Ankara University and Başkent University were administered the Bem Sex Role Inventory and The 18-item short NFC Scale. A two-way ANOVA (sex X gender) conducted to analyze the data. Results revealed the following: (a) females have significantly more need for cognition scores than males; (b) masculine and androgynous people have higher need for cognition scores than undifferentiated people; (c) there was no interaction effect between sex and gender role orientation.

Key words: Need for cognition, gender, gender role orientation, sex, androgyny

Bu araştırmanın temel amacı, düşünme ihtiyacı, cinsiyet rolü yönelimi ve cinsiyet arasındaki ilişkileri ele almaktır. Bu amaç çerçevesinde, bu çalışmada, kadınlarla erkeklerin düşünme ihtiyacı puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı; düşünme ihtiyacı puanlarının farklı cinsiyet rolü yönelimlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı ve düşünme ihtiyacı puanları üzerinde, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ortak etkisinin bulunup bulunmadığı üzerinde durulmaktadır.

Düşünme ihtiyacı, bireylerin karmaşık bilişsel etkinliklere katılma ve bundan zevk alma yönündeki eğilimlerini anlatan bir bireysel özelliktir (Cacioppo ve Petty, 1982). Kavram üzerine ilk bilimsel çalışmaları gerçekleştirilen Cohen, Stotland ve Wolfe (1955, s. 291), düşünme ihtiyacını “bireyin çevresinde olup bitenleri anlamlı bir şekilde bütünleştirip yapılandırma yönünde duyduğu gereksinim” şeklinde tanımlamaktadırlar. Cacioppo ve Petty (1982) kavramda yer alan “ihtiyaç” kelimesini biyolojik olarak beliren bir eksikliğin yol açtığı yoksunluktan çok, bir tür “eğilim” anlamında kullandıklarını vurgulamaktadırlar. Onlara göre bu eğilim, “bilgileri örgütleme, özetleme ve değerlendirme” yönünde bir eğilimdir (Cacioppo ve Petty, 1982, s. 124) ve altında, “çaba gerektiren bilişsel etkinliklere katılma ve bir tür zihinsel egzersiz yapma yönünde içsel bir güdülenme” yatmaktadır (Cacioppo, Petty, Feinstein ve Jarvis, 1996, s. 197).

Düşünme ihtiyacı yüksek olan bireyler, düşünmekten diğerlerine kıyasla daha fazla zevk almakta, karmaşık olayları çözmeye yönünde yüksek bir güdülenme sergilemekte, problem çözmeye ve akıl yürütme gerektiren görevlere karşı olumlu tutumlar sergilemektedirler (Cacioppo ve Petty, 1982). Diğer yandan, düşünme ihtiyacı düşük olan bireyler, olaylar üzerine fazla düşünmeden, çoğunlukla diğerlerinin bilgilerine ve tutumlarına güvenerek tercihte bulunma yolunu seçmektedirler (Cacioppo, Petty, Feinstein ve Jarvis, 1996). Düşünme ihtiyacı yüksek olan bireyler “yüksek konsantrasyonlu bilgi işleme” yolunu seçen bireylerken, düşünme ihtiyacı düşük olanlar, çaba gerektiren bilgi işleme süreçlerinden kaçınan “bilişsel cimriler” olarak tanımlanmaktadır (Cacioppo ve ark., 1996).

Cacioppo ve Petty (1982), Cohen, Stotland ve Wolfe’un (1955) yürüttükleri çalışmaların izinden giderek, farklı bir yaklaşımla, Düşünme İhtiyacı Ölçeği’ni (DİÖ) (Need for Cognition Scale) geliştirmişler ve böylece birçok yeni çalışmaya yön vermişlerdir (örn., Culhane, Morera ve Hosch, 2004; Ghorbani ve ark., 2004; Koch ve Hayworth, 2003; McCabe ve Brannon, 2004; Perlini ve Hansen, 2001; Tidwell, Sadowski ve Pate, 2000).

Gerçekleştirdikleri ölçek geliştirme çalışmasından sonra, Cacioppo ve Petty (1986), tutum değişimi ve ikna süreçlerini açıklamak üzere geliştirdikleri Ayrıntılı İnce-

leme Olasılığı Modeli (Elaboration Likelihood Model) çerçevesinde, düşünme ihtiyacına ilişkin yeni açıklamalar getirmişlerdir. Bu model, bireylerin verilen mesajdaki bilgiyi nasıl işleyip inceledikleri üzerinde durur. Model, tutum değişimini tümüyle akıl yürütme ve güdülenme süreçleriyle açıklamakta, bireylerin kendilerine gönderilen ikna amaçlı mesajları iki farklı bilgi işleme tabii tuttuklarını öne sürmektedir. Mesaj geldiğinde hedef kişinin mesajı değerlendirmek için seçeceği iki yol vardır; “merkezi işlem (central route)” ya da “yüzeysel işlem (peripheral route)”. Modele adını veren ayrıntılı inceleme olasılığı, “bireyin karşılaştığı mesajı iyice düşünüp analiz etme veya mesajın verilmesi sırasındaki dışsal ipuçlarına (ortamın, kaynağın özelliklerine) önem verme olasılığı” şeklinde tanımlanabilir (Franzoi, 1996, s. 212). Bu modelde de ele alındığı gibi, düşünme ihtiyacı yüksek olanlarla düşük olanlar arasında, tutum oluşturma ve ikna süreçlerinde belirgin bir farklılık olduğu görülmektedir (Petty ve Cacioppo, 1986). Düşünme ihtiyacı yüksek olan bireyler, kendilerine yöneltilen mesajları daha fazla dikkat yönelterek ayrıntılı bir bilgi işleme tabii tutarken, düşük olanlar, daha yüzeysel ipuçlarına odaklanmaktadırlar (mesaj kaynağının fiziksel çekiciliği, konuşma tarzı gibi). Diğer bir deyişle, tahmin edilebileceği gibi, düşünme ihtiyacı yüksek olan bireyler merkezi (ayrıntılı), düşük olan bireylerse yüzeysel işlem yolunu seçmektedirler. Düşünme ihtiyacı yüksek olan bireylerin tutumlarına daha bağlı oldukları (Cacioppo, Petty, Kao ve Rodriguez, 1986), tutumlarının daha kalıcı ve değişime dirençli olduğu (Haugtvedt ve Petty, 1992), davranışı daha iyi yordadığı (Cacioppo ve ark., 1996) görülmektedir. Bu bireyler, herhangi bir konuda karar vermeden önce daha çok bilgi arayışı içine girmekte (Yang ve Lee, 1998) ve diğer olası seçenekler üzerine daha çok düşünmektedirler (Levin, Huneke ve Jasper, 2000).

Düşünme ihtiyacı ve tutum değişimi ilişkisini ele alan araştırmaların yanında, bir grup çalışmanın, diğer bilişsel becerilerle düşünme ihtiyacı ilişkisini araştırdığı görülmektedir. Day ve arkadaşlarına göre (2007), düşünme ihtiyacıyla genel bilişsel beceriler arasında yüksek bir ilişki vardır. Araştırmalar, düşünme ihtiyacının epistemik merak (epistemic curiosity) ve tipik zihinsel etkinliklere katılım (typical intellectual engagement) adı verilen değişkenlerle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Mussell, 2010). Epistemik merak, bireyleri yeni görüşleri öğrenme, bilgi açıklarını kapatma ve zihinsel sorunları çözmeye yönünde güdüleyen bir eğilim; tipik zihinsel etkinliklere katılım ise, bilişsel açıdan karmaşık olan görevlere ilgi duyma şeklinde tanımlanmaktadır. Düşünme ihtiyacı ile karmaşık problemleri çözmeye (Nair ve Rumurayan, 2000) ve genel problem çözmeye becerisi arasında da (Cenkseven ve Vural, 2006; Gençdoğan, 2001) yüksek bir ilişki vardır. Bir diğer çalışma ise düşünme ihtiyacının bilişsel işleme sürecinin derinliği ve sıklığına

ilişkin çeşitli değişkenleri yordadığını ortaya koymuştur (Cacioppo, Petty, Kao ve Rodriguez, 1986). Berzonsky ve Sullivan (1992) düşünme ihtiyacı yüksek olan bireylerin, bir görevi yerine getirirken konuyla ilgili kapsamlı bir araştırma yapma eğiliminde oldukları ve elde ettikleri bilgileri bütünleştirme çabası içine girdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Lassiter, Briggs ve Bowman (1991) düşünme ihtiyacı yüksek olan bireylerin, gerçekleştirilen eylemle ilgili ayrıntıları, düşünme ihtiyacı düşük olanlara kıyasla çok daha fazla hatırladıklarını ortaya koymuşlardır. Düşünme ihtiyacı ile bilişsel çaba gerektiren Web etkinliklerine katılma arasında olumlu bir ilişki vardır (Tuten ve Bosnjak, 2001). Düşünme ihtiyacı yüksek olanların, etkin düşünmeyi gerektirecek yeni deneyimlere katılma yönünde daha istekli oldukları belirlenmiştir (Venkatraman, Marlino, Kardes ve Sklar, 1990). Ayrıca, düşünme ihtiyacıyla sözel beceri ve bilgi birikimi arasında yüksek bir ilişki olduğu da (Tidwell, Sadowski ve Pate, 2000) önemli bulgular arasındadır.

Bir diğer grup araştırmada ise düşünme ihtiyacı ve *akademik başarı* ilişkisi ele alınmıştır. Bu çalışmalar, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (örn., Leon ve Dalton, 1988; Sadowski ve Gülgöz, 1996). Ayrıca, düşünme ihtiyacı yüksek olan bireylerin, diğerlerine kıyasla, kendi performansları hakkındaki tahminleri daha gerçeğe yakındır (Reinhard ve Dickhauser, 2009). Bu bireyler, karşılaştıkları görevi daha iyi analiz edip, zorluk düzeyini ve kendi becerilerini daha iyi kestirebildikleri, aynı zamanda dikkatlerini görev üzerine daha kolay odaklayabildikleri için, daha iyi tahminlerde bulunabilmektedirler.

Ruh sağlığı ve düşünme ihtiyacı ilişkisine yönelik olarak yürütülmüş olan araştırmalar, düşünme ihtiyacıyla iyilik hali, yaşam doyumu ve öz yeterlik arasında olumlu yönde anlamlı; öfke, stres, keder arasında ise olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Cavasoz ve Campbell, 2008; Coutinho ve Woolery, 2004). Ancak, bunun yanında, olumsuz duygu durumlarının düşünme ihtiyacını tetiklediğine ilişkin bulgular da vardır (Ruys ve Stapel, 2008). Düşünme ihtiyacı yüksek olan bireyler, diğerlerine kıyasla daha az televizyon seyretmekte (Henning ve Vorderer, 2001) ve daha az monotonluktan şikayet etmektedirler. Bu durum da, kendilerini bu durumdan kurtaracak olan “düşünme” eylemini daha çok gerçekleştiriyor olmalarına bağlanmaktadır.

Düşünme ihtiyacının *kişilerarası iletişim* boyutunda da bazı farklılıklar yarattığını gösteren araştırmalar vardır. Örneğin, düşünme ihtiyacı yüksek olan bireyler, özellikle küçük gruplar içindeyken, diğer bireylerden daha önce söz almakta (Henningsen ve Henningsen, 2004) ve daha uzun süre konuşmaktadırlar (Shestowsky ve Horowitz, 2004). Bu bireylerin, diğerlerine kıyasla takım çalışmalarında daha az sosyal kaytarmacılığa (social loafing) başvurdukları görülmektedir (Smith ve

ark., 2001). Brinol ve arkadaşları (2005), çok sayıda düşünme ihtiyacı yüksek bireyin bir arada olduğu kalabalık gruplarda, grup kararının oluşmasının çok güç olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Ancak, bu bireyler, gruplarda iletişim konusunda eğitim aldıklarında, gruba kolaylıkla uyum sağlamakta ve grup performansını artırmaktadırlar (Brinol ve ark., 2007).

Düşünme ihtiyacıyla *kişilik* ilişkisine baktığımızda ise, düşünme ihtiyacıyla içsel denetim odağı arasında olumlu (Fletcher ve ark., 1986); yetkencilik (authoritarianism) arasında olumsuz bir ilişki olduğunu (Sorrentino, Bobocel, Gitta, Olson ve Hewitt, 1988) gösteren çalışmalarından söz edebiliriz. Bunun yanında, Sadowski ve Cogburn’a (1997) göre, düşünme ihtiyacı “farklı görüşlere karşı hoşgörülü ve meraklı” olmak olarak tanımlanabilecek olan açıklıkla da (openness) yakından ilişkilidir.

Düşünme ihtiyacı ile *kalıpyargılara dayalı yargılama* arasındaki ilişki de bir grup araştırmaya konu olmuştur. Araştırmalar, düşünme ihtiyacı yüksek olan bireylerin, fiziksel çekiciliği yüksek olan bireylere, diğer bireyler gibi bu niteliklerinden dolayı yüksek düzeyde sosyal beğenirlik yüklemediklerini göstermektedir (Perlini ve Hansen, 1998). Düşünme ihtiyacı düşük olan bireyler, yargılarını, daha az bilişsel çaba gerektirdiği için, düşünme ihtiyacı yüksek olanlardan daha çok kalıpyargılara dayandırmaktadırlar (Erber ve Fiske, 1984). McConahay (1986) ve Waller’a göre (1993), düşünme ihtiyacı düşük olanlar, yüksek olanlara kıyasla, yargılarını daha çok ırka dayalı kalıpyargılara temellendirmektedirler. Petty, Brinol, Loersch ve McCaslin’e göre (2009), bireyler, düşünme ihtiyacındaki artışla birlikte, kendi düşünce ve inançları da dahil olmak üzere, birçok şey üzerine daha çok düşünmeye başlamaktadırlar. Kendi düşünce sistemleri üzerine daha çok düşünüyor olmak, bu bireyleri yaygın yanlılıkların etkisi altında kalmaktan da korumaktadır.

Türkiye’de Gülgöz ve Sadowski’nin (1995) DİÖ’nin uyarlamasına ilişkin çalışmalarının yanında, düşünme ihtiyacının farklı boyutlarını ele alan çeşitli araştırmaların yürütülmüş olduğu görülmektedir. Cenkseven ve Akar Vural (2006), ergenlerin düşünme ihtiyacı düzeylerine ve cinsiyetlerine göre algılanan problem çözme becerilerini karşılaştırmak amacıyla lise öğrencileri üzerinde bir araştırma yürütmüşlerdir. Bulguları, problem çözme becerileri üzerinde, düşünme ihtiyacı ve cinsiyet ortak etkisi olmadığını göstermiştir. Polat ve Tümkaya (2010), üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin, düşünme ihtiyacı, cinsiyet, öğrenim gördükleri bölüm, sınıf, ekonomik durum gibi değişkenlerle ilişkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada da, doğrudan cinsiyet ve düşünme ihtiyacı ilişkisine yönelik bir bulgu olmamakla birlikte, problem çözme becerileri üzerinde, düşünme ihtiyacı ve cinsiyet ortak etkisinin olmadığı ortaya konmuştur. Demirci (1998), düşünme ih-

tiyacının kontrol odağı inancı ve öğrenilmiş güçlülükle ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Cinsiyet ve Düşünme İhtiyacı

Osberg (1987), DİÖ'nin geçerliği üzerine yürüttüğü çalışma sonucunda, bu değişken açısından herhangi bir cinsiyet farklılığı gözlemlenmediğini belirtmiştir. Benzer şekilde, Gülgöz ve Sadowski'nin (1995) düşünme ihtiyacı ölçeğinin Türkçeye uyarlamasını yapmak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kadınlarla erkeklerin puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Yine Gülgöz'ün (2001), düşünme ihtiyacı ölçeğinin kültürlerarası geçerliğini sınamak ve bilişsel edimle ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada, anlamlı bir cinsiyet farklılığı gözlenmemiştir. Demirci (1998), DİÖ'nin psikometrik özelliklerini ölçmek amacıyla yürüttüğü çalışma sonucunda herhangi bir cinsiyet farklılığına rastlamamıştır.

Gençdoğan (2001), üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, düşünme ihtiyacı ile çeşitli değişkenler (cinsiyet, bölüm, sınıf, ekonomik durum, baba mesleği, lise başarısı vb.) arasındaki ilişkileri ele almış, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek düşünme ihtiyacı puanlarına sahip oldukları bulgusuna ulaşmıştır.

Bir genelleme yapmak gerekirse, düşünme ihtiyacı ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi ele alan az sayıda çalışma bulunduğu ve çoğunun, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösterdiği söylenebilir.

Cinsiyet Rolü Yönelimi ve Düşünme İhtiyacı

Cinsiyet Rolü Yönelimi. Cinsiyet rolü yönelimi kavramı, kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkları, iki cinsin biyolojik olarak birbirlerinden farklı olmalarına dayandıran yaklaşıma tepki olarak kullanılmaya başlanmıştır (Demirtaş, 2002). 1970'li yıllara kadar, kadınsılığı ve erkeksiliği tek bir boyutun iki uç noktası olarak görme eğilimi hakimken, bu görüşe karşı çıkan Bem (1974), bireylerin cinsiyet rolü yönelimlerinin, bu iki ayrı boyuttaki özelliklere sahip oluş dereceleri dikkate alınarak belirlenebileceğini öne sürmüştür. Bu yaklaşıma göre, çok sayıda kadınsı ve az sayıda erkeksi özelliğe sahip olan bireyler kadınsı (feminine); çok sayıda erkeksi ve az sayıda kadınsı özelliğe sahip bireyler de erkeksi (masculine) cinsiyet rolü yönelimini benimsemektedirler. Çok sayıda erkeksi ve çok sayıda kadınsı özelliğe aynı anda sahip olan bireyler androjen (androgyn), her iki tür özellik grubundan da pek azına sahip olanlarsa ayrışmamış (undifferentiated) olarak adlandırılmaktadırlar. Diğer yandan, kadınsı kadınlar ve erkeksi erkekler "cinsiyet tipllemeli", androjen ve ayrışmamış bireylerse "cinsiyet tipllemeli olmayanlar" olarak sınıflandırılmaktadır. Cinsiyet tipllemeli bireyler, cinsiyet rolü toplumsallaşması sürecinde içselleştirilen geleneksel cinsiyet

rollerine uyum yönünde güdülenmekteyken; cinsiyet tipllemeli olmayanlar, biyolojik cinsiyetlerine uygun olduğu düşünülen davranışlara uyum sağlama çabası içine girmeden, içinde buldukları koşullara göre en etkili olan davranışları sergileyebilecek düzeyde esnek bir doğaya sahiptirler (Bem, 1983).

Bem'e (1974) göre, hem kadınsı hem de erkeksi olarak sınıflandırılan özelliklere aynı anda sahip olan androjen bireyler, sosyal beğenirliği ve iletişim becerileri yüksek bireylerdir. Birçok araştırma, androjen bireylerin zengin bir davranış repertuarları olduğunu ve her türlü ortama kolaylıkla uyum sağlayabilen bir yapıya sahip olmanın onlara bazı önemli avantajlar sunduğunu göstermektedir. Androjen bireylerin benlik saygıları ve sosyal beğenirlikleri cinsiyet tipllemeli bireylerden daha yüksekken, kaygı düzeyleri daha düşüktür (Demirtaş, 2002). Araştırmalar, androjenliğin bunlar dışında daha birçok olumlu bireysel değişkenle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, uyumsal başetme stratejileri (adaptive coping strategies) (Cheng, 2005; Gianakos, 2000), olumlu toplumsal davranış (Skoe ve ark., 2002), yüksek benlik saygısı (Flaherty ve Dusek, 1980; Lundy ve Rosenberg, 1987), yüksek iyilik hali (O'Heron ve Orlofsky, 1990); başarılı kimlik (Orlofsky, 1977), yakın ilişkilerde esneklik (flexibility in dating relationships) (DeLucia, 1987) ve düşük depresyon eğilimi (Cheng, 2005). Ayrıca, Green ve Kenrick'in çalışmaları (1994), androjen bireylerin uzun süreli yakın ilişki kurmak için tercih edilen eşler olduğunu göstermektedir.

Ne var ki, birçok kültürde, geleneksel (cinsiyet tipllemeli) cinsiyet rolü yönelimini yöreklendiren bir toplumsallaşma sürecinin baskın olduğu görülmektedir (Woodhill ve Samuels, 2004). Triandis (1995) kültürlerin bireylerin kendilerine ilişkin tanımlamalarını yüksek düzeyde etkilediğini ve onlara neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlatan reçeteler sunduğunu belirtmektedir. Kültürün, cinsiyet rolü yönelimi ve ilgili kalıpyargıların temel belirleyicilerinden olduğu da açıktır.

Türk Kültürü ve Cinsiyet Roller. Türkiye çok-kültürlü bir yapıya sahiptir ve ne toplulukçu ne bireyci, ne geleneksel ne de çağdaş olarak tanımlanabilir. Bu kültürün, kentsel Batılı değerlerle İslam gelenekselliğinin karşımı olan hibrid bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Bu yapısı nedeniyle, birçok araştırmacı Türkiye'de cinsiyet rolleri üzerine çalışmalar yürütmektedir (örn., Dökmen, 1991, 1997; Koca, Aşçı ve Kirazcı, 2005; Özkan ve Lajunen, 2005; Sakallı-Uğurlu ve Beydoğan, 2002; Sevim, 2006). Birçok çalışma, Türkiye'de geleneksel bir cinsiyet rolü toplumsallaşması gözlemlendiğini göstermektedir (İmamoglu, 2000; İmamoglu ve Karakitapoglu-Aygun, 2004; İmamoglu ve Karakitapoglu-Aygun, 2006; Sunar, 1999). Diğer yandan, bu ülkede, kadın hakları ve kadının toplumsal konumunun değişimi adına hızlı gelişmeler gerçekleşmektedir. Örneğin, Türkiye'de birçok batı

ülkesine kıyasla, çok daha fazla sayıda kadın yüksek nitelikli işlerde görev almaktadır (Fullagar, Sverke, Sümer ve Slick, 2003). Ülkemizde eczacıların % 60'ı, profesörlerin % 23'ü, avukatların % 34'ü, dişçilerin % 30'u ve tıp doktorlarının % 19'u kadındır (Kabasakal, Aycan ve Karakaş, 2004). Bu ve benzeri gelişmelerin, uzun vadede cinsiyet rollerinde de dönüşüm yaratacağı açıktır.

Cinsiyet Rolü Yönelimi ve Düşünme İhtiyacı İlişkisini Ele Alan Çalışmalar. Osberg (1987) düşünme ihtiyacı ile erkeksilik arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu, ancak, androjen ve kadınsı cinsiyet rolü yönelimleriyle düşünme ihtiyacı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Osberg'in (1987) bulgularıyla tutarlı olarak, Waters ve Zakrajsek'in (1990) çalışmaları da, Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin (Bem, 1974) erkeksilik alt ölçeğinden elde edilen puanlarla düşünme ihtiyacı puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, ancak, kadınsılıkla düşünme ihtiyacı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Nash (1979), geleneksel cinsiyet rolü yönelimine sahip olan cinsiyet tiplmeli bireylerin (erkeksi erkekler ve kadınsı kadınlar) bilişsel görevlerde diğer bireylere kıyasla daha başarılı olacaklarını iddia etmektedir. Ayrıca, erkeksi cinsiyet rolü yönelimine sahip erkeklerin uzamsal, mekanik ve matematiksel içeriğe sahip bilişsel görevleri; kadınsı cinsiyet rolü yönelimine sahip kadınlarınsa sözel becerileri kapsayan bilişsel görevleri daha iyi başaracağını öne sürmektedir. Bunların yanında Nash (1979), androjen bireylerin bilişsel becerilerinin, sınırları çizilmemiş bir toplumsallaşmanın ve geleneksel olmayan bir yapının sonucu olarak, diğer bireylerden daha yüksek olmasını beklediğini vurgulamaktadır. Bu varsayımlar, bazı araştırmalar tarafından desteklenirken (Bernard, Boyle ve Jackling, 1990; Newcombe ve Dubas, 1992), bazıları tarafından çürütülmüştür (Hamilton, 1995; Ritter, 2004). Türkiye'de, "cinsiyet rolü yönelimi" ve düşünme ihtiyacı ilişkisini ele alan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Yukarıda değinilen bulgular ışığında, bu çalışmada, cinsiyet rolü yönelimi ile düşünme ihtiyacı arasında anlamlı bir ilişki olması ve düşünme ihtiyacı puanları üzerinde, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ortak etkisinin görülmesi beklenmektedir. Problem çözme becerilerine sahip olma, mantıklı düşünme, matematikten ve bilimden hoşlanma, akılcılık, analitik düşünme becerisine sahip olma gibi "erkeksi" olarak değerlendirilen (Broverman, Vogel, Broverman, Clarkson ve Rosenkrantz, 1972; Cross ve Markus, 1993) birçok özellik yüksek düşünme ihtiyacını çağırıştırır. Öte yandan, androjen bireylerin, geleneksel olarak, hem kadınsı hem de erkeksi olarak kabul gören birçok özelliği birarada taşıdığı da bilinmektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak, erkeksi ve androjen cinsiyet rolü yönelimine sahip bireylerin kadınsı bireylere kıyasla düşünme ihtiyacı puanlarının daha

yüksek olması beklenebilir.

Bu araştırmanın temel amacı, düşünme ihtiyacı, cinsiyet rolü yönelimi ve cinsiyet arasındaki ilişkileri ele almaktır. Bu amaca dayanarak, araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir.

1. Kadın ve erkek katılımcıların düşünme ihtiyacı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Katılımcıların cinsiyet rolü yönelimlerine göre düşünme ihtiyacı puanları farklılaşmakta mıdır?
3. Düşünme ihtiyacı puanları üzerinde cinsiyet ve cinsiyet rolü ortak etkisi var mıdır?

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini, Ankara Üniversitesi ve Başkent Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan 250 üniversite öğrencisi (116 erkek, 134 kadın) oluşturmaktadır. Örnekleme, ulaşılabilirliği ve uygulama kolaylığı nedeniyle üniversite öğrencilerinden oluşturulmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 22 ($S = 4.93$), yaş aralıkları 17- 26'dır.

Veri Toplama Araçları

Düşünme İhtiyacı Ölçeği'nin Kısa Formu. Bu çalışmada Cacioppo, Petty ve Kao (1984) tarafından geliştirilen Düşünme İhtiyacı Ölçeği'nin Kısa Formu kullanılmıştır. Ölçek, 5 aralıklı Likert türü bir ölçek olup 18 maddeden oluşmaktadır. Öleğten elde edilen puanın yüksekliği bireyin düşünme ihtiyacının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Öleğın yüksek bir iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's $\alpha = .90$) vardır. Sadowski ve Gülgöz'ün (1992) çalışmaları öleğın test-tekrar test güvenilirliğinin .88 olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada elde edilen cronbach alfa değeri .83'tür ($p < .01$).

Gülgöz ve Sadowski (1995) öleğın Türkçe'ye uyarlama çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bulgular, öleğın Türkçe formunun yeterli test-tekrar test ve tutarlılık değerlerine sahip olduğunu göstermektedir (Gülgöz ve Sadowski, 1995; Gülgöz, 2001).

Bem Cinsiyet Rolü Envanteri. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri (Bem, 1974), bireylerin cinsiyet rolü yönelimlerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş, yaygın olarak kullanılan bir ölçektir. Dökmen (1991, 1999) ve Kavuncu (1987) öleğın Türk kültürüne uyarlama çalışmalarını yürütmüşlerdir. Kavuncu'nun çalışmasına göre (1987), öleğın test-tekrar test güvenilirliği, kadınsılık öleğı için .75, erkeksilik öleğı için .89'dur. Dökmen (1991), öleğın ölçüt geçerliğini belirlemek amacıyla Kandiyoti'nin Cinsiyet Rollerini İle İlgili Kalıp Yargı Ölçeği'ni kullanmış ve iki öleğın kadınsılık ve erkeksilik alt ölçekleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna varmıştır

(Kadınsılık için, $r = .51, p < .05$; Erkeklik için $r = .63, p < .05$). Ölçeğin iki yarı güvenirlik katsayısı, kadınsılık alt ölçeği için $.77 (p < .01)$, ve erkeklik alt ölçeği için $.71$ 'dir ($p < .01$) (Dökmen, 1991).

Bu çalışmada, tüm ölçek için elde edilen cronbach alfa değeri $.81$ 'dir ($p < .01$). Erkeklerin kadınsılık ve erkeklik alt ölçeklerinden elde ettikleri puanlar için cronbach alfa değerleri, sırasıyla $.74 (p < .01)$ ve $.80$ 'dir ($p < .01$). Kadınların kadınsılık ve erkeklik ölçeklerinden elde ettikleri puanlar için cronbach alfa değerleriyse, sırasıyla, $.68 (p < .01)$ ve $.71$ 'dir ($p < .01$).

Katılımcılar, elde ettikleri kadınsılık ve erkeklik puanları temel alınarak, kadınsı, erkeksi, ayrılmamış ve androjen olmak üzere 4 kategoriye ayrılmaktadır. Bu çalışmada, erkeklik puanlarının ortancası 110, kadınsılık puanlarının ortancasıysa 111'dir. Ortanca puanları temelinde, yüksek erkeklik ve düşük kadınsılık puanı erkeksi; yüksek kadınsılık ve düşük erkeklik puanı kadınsı; düşük kadınsılık ve düşük erkeklik puanı ayrılmamış ve yüksek kadınsılık ve yüksek erkeklik puanı androjen cinsiyet rolü yönelimini anlatmaktadır. Tablo 1 katılımcıların cinsiyet rolü yönelimlerine göre dağılımını göstermektedir.

Düşünme ihtiyacının cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimine bağlı olarak değişip değişmediğini belirlemek amacıyla veriler 2 (cinsiyet) x 4 (cinsiyet rolü yönelimi) faktörlü araştırma desenine uygun varyans analizi yoluyla çözümlenmiştir. ANOVA (cinsiyet X cinsiyet rolü yönelimi) cinsiyet rolü yönelimi ($F_{3,242} = 3.95, p < .01, \eta^2 = .07$) ve cinsiyet ($F_{1,242} = 4.53, p < .01, \eta^2 = .04$) temel etkilerinin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Bulgular, erkeklerle ($Ort. = 100.9, S = 18.58$) kadınların ($Ort. = 106.3, S = 19.78$) düşünme ihtiyacı puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Kadınların düşünme ihtiyacı puanları erkeklerinkinden anlamlı düzeyde yüksektir.

Cinsiyet rolü yönelimi temel etkisinin hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Tukey testi sonucunda, erkeksi bireylerin ($Ort. = 107.3, S = 16.69$) ve androjen bireylerin ($Ort. = 108, S = 20.73$) ayrılmamış ($Ort. = 99.1, S = 18.97$) bireylerden daha yüksek düşünme ihtiyacı puanları elde ettikleri görülmüştür.

Aynı zamanda, Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin Kadınsılık ve Erkeklik alt ölçeklerinden elde edilen puanlarla düşünme ihtiyacı puanları arasında ilişki olup

Tablo 1. Kadınların ve Erkeklerin Cinsiyet Rolü Yönelimlerine Göre Dağılımı

	Cinsiyet Rolü Yönelimi				
	Erkeksi N (%)	Kadınsı N (%)	Ayrılmamış N (%)	Androjen N (%)	Toplam N (%)
Erkek	39 (33.6)	17 (14.7)	27 (23.3)	33 (28.4)	116 (100)
Kadın	29 (21.6)	43 (32.1)	25 (18.7)	37 (27.6)	134 (100)
Toplam	68	60	52	70	250

İşlem

Araştırmanın verileri Aralık 2011 - Mart 2011 tarihleri arasında toplanmıştır. Ölçekler, öğrencilere ders sırasında uygulanmış, uygulama yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür.

Bulgular

Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nden elde edilen puanların dağılımına göre, kadınların % 21.6'sının erkeksi, % 32.1'inin kadınsı, % 27.6'sının androjen ve % 18.7'sinin ayrılmamış olduğu görülmüştür. Erkeklerin ise, %33.6'sı erkeksi, % 14.7'si kadınsı, %28.4'ü androjen ve % 23.3'ü ayrılmamış kategorisine girmiştir (Tablo 1).

olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Düşünme ihtiyacı ile ne erkeklik ($r = .08$) ne de kadınsılık ($r = .03$) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Son olarak, düşünme ihtiyacı puanları üzerinde, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ortak etkisi olmadığı ortaya konmuştur.

Tartışma

Bu çalışmada, daha önce yürütülmüş araştırmalarda elde edilmiş olan, "düşünme ihtiyacı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığına" işaret eden bulguların aksine (Gülgöz, 2001; Osberg, 1987; Sadows-

ki, 1993; Tanaka, Panter ve Winborne, 1988; Waters ve Zakrajsek, 1987) kadınların erkeklerden daha yüksek düzeyde düşünme ihtiyacı puanı elde ettikleri sonucuna varılmıştır. Bu bulgu, Gençdoğan'ın (2001), üniversite öğrencilerinde düşünme ihtiyacı ile çeşitli değişkenler (cinsiyet, bölüm, sınıf, ekonomik durum, baba mesleği, lise başarısı vb.) arasındaki ilişkileri ele aldığı çalışmasının cinsiyetle ilgili bulgusuyla tutarlıdır.

Girişte de belirtildiği gibi, birçok çalışma, Türk kültüründe geleneksel bir cinsiyet rolü toplumsallaşması gözlemlendiğini göstermektedir (İmamoğlu, 2000; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 2004; imamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 2006; Sunar, 1999). Düşünme ihtiyacı gibi “erkeksi” olarak değerlendirilebilecek bir niteliğin kadınlarda daha yüksek oluşunu Türkiye’deki hızlı değişimlerle (özellikle cinsiyet eşitliğine ve kadın haklarına yapılan vurgu ve bilinçlendirme) açıklamak mümkün olabilir. Bu tür kültürel hareketliliklerin toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde kısa ve uzun vadede çeşitli etkiler yaratacağı açıktır. İki değişken arasındaki bu ilişki, daha kapsamlı çalışmalar yürütülerek irdelenmelidir. Ayrıca, Özkan ve Lajunen’in (2005) bulguları da bu niteliğin kadınlarda daha yüksek oluşunu açıklamaya yardımcı olabilir. Bu araştırmanın bulgularına göre, Türkiye’deki kız öğrenciler son 10 yılda “daha erkeksi” bir cinsiyet rolü yönelimini benimser görünmektedir. Bulgular, “girişken”, “lider gibi davranan”, “riski göze almaktan çekinmeyen”, “baskın, tesirli”, “kendine güvenen”, “kendi ihtiyaçlarını savunan” gibi birçok erkeksi özelliğin kızlar için istendik nitelikler olduğuna işaret etmektedir.

Bu çalışmanın diğer önemli bir bulgusu da, erkeksi (erkeksilik puanları yüksek, kadınsılık puanları düşük olan bireyler) ve androjen bireylerin (hem erkeksilik hem de kadınsılık puanları yüksek olan bireyler), ayrıışmamış cinsiyet rolü yönelimine sahip bireylerden (hem kadınsılık hem de erkeksilik puanları düşük olan bireyler) daha yüksek düşünme ihtiyacı puanları elde ettikleri yönündedir. Ancak, beklenenin aksine, erkeksi ve androjen bireyler “kadınsı” bireylerden daha yüksek puanlar elde etmemişlerdir. Bu bulgu, Osberg (1987) ve Waters ve Zakrajsek’in (1987) bulgularıyla kısmen tutarlıdır. Sözü edilen çalışmalarda, erkeksi bireylerin puanları diğer tüm gruplardan anlamlı düzeyde yüksekken, bu çalışmada erkeksi bireyler sadece “ayrıışmamış” bireylerden anlamlı düzeyde yüksek puanlar elde etmişlerdir. Ayrıca, bu çalışmada, kadınsılık ve erkeksilik alt ölçeklerinden elde edilen puanlarla düşünme ihtiyacı puanları arasındaki korelasyonlar da anlamlı çıkmamıştır.

Bu durumda, erkeksi ve androjen bireylerin kadınsı bireylerden daha yüksek düşünme ihtiyacı puanları elde etmemiş olmaları, kadınsı ya da erkeksi cinsiyet rolü yönelimine sahip olmanın “düşünme ihtiyacı” açısından belirleyici bir nitelik olmadığına işaret etmektedir. Hem

kadınsılık hem de erkeksilik puanları düşük olan “ayrıışmamış” bireylerin, kadınsı bireylerden değil, erkeksi ve androjen bireylerden daha düşük düşünme ihtiyacı puanlarının olması, bir yandan, yüksek erkeksilik puanlarının düşünme ihtiyacı ile ilişkisi olduğu yönünde bir beklentiyi de akla getirmektedir. Ancak, gerçekleştirilen korelasyon analizleri sonucunda, düşünme ihtiyacı ile erkeksilik alt ölçeğinden ya da kadınsılık alt ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bu bulgu, literatürde sıkça değinilen, Bem Cinsiyet Rolü Envanteri’nin puanlanması ile ilgili tartışmaları hatırlatmaktadır. Zira, kimi araştırmacılar, bu ölçeği sadece “kadınsılık” ve “erkeksilik” puanlarını toplayarak, birer süreklilikte değişken elde etmek için; kimileriye, temelde bu çalışmada da tercih edildiği gibi, kadınsılık ve erkeksilik alt ölçeklerinden edinilen puanların ortancaları temelinde, katılımcıları dört farklı kategoriye ayırmak ve böylece süresiz değişkenler elde etmek için kullanmaktadır. Ölçeğin, iki farklı kullanımının çelişkili bulgular ortaya koyabileceği, özellikle kategorileme yöntemi kullanıldığında, bu durumun bir miktar veri kaybına yol açabileceği de ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, düşünme ihtiyacı ve cinsiyet rolü ilişkisi, büyük örneklemli bir çalışmayla, sadece kadınsılık ve erkeksilik puanları temelinde tekrar sorgulanabilir.

Ayrıca, yapılan analizler, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ortak etkilerinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Bu ortak etkiyi ele alan başka bir araştırma olmamakla birlikte, Nash (1979) cinsiyet tiplemeli ve androjen bireylerin daha yüksek bilişsel becerilere sahip olmalarının bekleneceği yönünde bir varsayım öne sürmektedir. Bu araştırmanın bulguları, Nash’in öne sürdüğü bu varsayımı desteklememektedir.

Bu araştırmanın örneklemini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversite öğrencilerinin, toplumun genelinden daha çağdaş cinsiyet rollerini benimsiyor olmaları beklenir. Nitekim, Yıldırım (1999) Türkiye’nin farklı üniversitelerinden 1218 öğrenciyle gerçekleştirdiği çalışma sonucunda, Türk üniversite öğrencilerinin cinsiyet açısından eşitlikçi değerlere sahip oldukları sonucuna varmıştır. Bu çalışmaya göre, araştırmaya katılan öğrencilerin % 85’i cinsiyet ayrımcılığına karşıdır. Bu çalışmada, düşünme ihtiyacı açısından ortaya konan cinsiyet farklılığı, örneklemin bu niteliğinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca, çalışma sadece Ankara’daki iki üniversitede öğrenim gören sınırlı sayıdaki öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Bu nedenle genellenebilirliği açısından sınırlılıklar içermektedir. Türkiye’nin heterojen yapısı da dikkate alındığında, çalışmanın daha büyük bir örnekleme, farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki ve coğrafi konumlardaki bireylerle gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Düşünme ihtiyacı, birçok başka bilişsel beceriyle olduğu gibi; yaşam doyumu, araştırma isteği ve akademik başarıyla da doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, hem

eğitimcilere, hem de anne-baba başta olmak üzere tüm otorite figürlerine, düşünmekten zevk alan bireyler yetiştirmelerinin ve dolayısıyla da düşünme ihtiyacının nedensel önemli bir özellik olduğunun anlatılması önemlidir. Çocuklarını/gençlerini bu yönde yüreklendiren ve bunu cinsiyet ayrımcılığı yapmadan gerçekleştiren bir toplum, bu durumdan büyük kazançlar elde edecektir. Bu nedenle, bu ve yukarıda sözü edilen ayrıntılarla gerçekleştirilecek daha kapsamlı araştırmalar yürütmek önemlidir.

Diğer yandan, androjenliği çoğunlukla toplumsal beğenirliği yüksek erkek ve kadını niteliklerin bir birleşimi gibi ele alan yaklaşık bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir. Woodhill ve Samuels (2004) Bem Cinsiyet Rolü Envanteri gibi ölçeklerden yüksek düzeyde kadınsılık ve erkeksilik puanları elde eden bireylerin, olumsuz nitelikler olarak değerlendirilebilecek bir takım niteliklere de sahip olabileceklerini öne sürmektedirler. Androjenliği ölçen ölçekler, duygusallık, hassaslık, hoşgörü gibi olumlu kadını nitelikleri olduğu gibi, edilgenlik, kırılabilirlik, itaatkarlık, çekingenlik gibi olumsuz sayılabilecek kadını nitelikleri de içermektedir. Aynı zamanda bu ölçeklerde, açık görüşlülük, cesurluk, etkinlik gibi olumlu erkek özelliklerinin yanında, bencillik, saldırganlık, kaba dil kullanmak gibi olumsuz erkek özellikleri de yer almaktadır. Bunu eleştirenler, cinsiyet rolü yönelimi kavramını olumlu-olumsuz ayrımını yaparak değerlendirme yolunu seçmektedirler. Bu nedenle, bu farklı yaklaşımı benimseyerek, düşünme ihtiyacıyla cinsiyet rolü yönelimi arasındaki ilişkiyi, cinsiyet rolü yönelimlerini "olumluluk-olumsuzluk" temelinde değerlendiren bir çalışma da öneri olarak sunulabilir.

Kaynaklar

- Bem, S. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*, 155-162.
- Bernard, M. E., Boyle, G. J. ve Jackling, I. (1990). Sex-role identity and mental ability. *Personality and Individual Differences, 11*, 213-217.
- Berzonsky, M. D. ve Sullivan, C. (1992). Social-cognitive aspects of identity style: Need for cognition, experiential openness, and introspection. *Journal of Adolescent Research, 7*, 140-155.
- Briñol, P., Becerra, A., Díaz, D., Horcajo, J., Valle, C. ve Gallardo, I. (2005). El efecto de la necesidad de cognición sobre la influencia interpersonal. *Psicothema, 17*, 666-671.
- Briñol, P., Horcajo, J., Díaz, D., Valle, C., Becerra, A. ve De Miguel, J. (2007). El efecto de la formación sobre la influencia interpersonal. *Psicothema, 19*, 401-405.
- Broverman, I. K., Vogel, S. R., Broverman, D. M., Clarkson, F. E. ve Rosenkrantz, P. S. (1972). Sex-role stereotypes: A current appraisal. *Journal of Social Issues, 28*, 59-78.
- Cacioppo, J. T. ve Petty, R. E. (1982). The need for cognition. *Journal of Personality and Social Psychology, 42*, 116-131.
- Cacioppo, J. T., Petty, R. E., Feinstein, J. A. ve Jarvis, W. B. G. (1996). Dispositional differences in cognitive motivation: The life and times of individuals varying in need for cognition. *Psychological Bulletin, 119*, 197-253.
- Cacioppo, J. T., Petty, R. E. ve Kao, C. F. (1984). The efficient assessment of need for cognition. *Journal of Personality Assessment, 48*, 306-307.
- Cacioppo, T. J., Petty, E. R., Kao, F. G. ve Rodriguez, R. (1986). Central and peripheral routes to persuasion: An individual differences perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*(5), 1032-1043.
- Cavasoz, J. T. ve Campbell, N. J. (2008). Cognitive style revisited: The structure X cognition interaction. *Personality and Individual Differences, 45*, 498-502.
- Cenkseven, F. ve Akar Vural R. (2006). Ergenlerin düşünme gereksinimi ve cinsiyetlerine göre algılanan problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 6*(25), 45-53.
- Cheng, C. (2005). Processes underlying gender-role flexibility: Do androgynous individuals know more or know how to cope? *Journal of Personality, 73*, 645-674.
- Cohen, A. R., Stotland, E. ve Wolfe, D. M. (1955). An experimental investigation of need for cognition. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 51*, 291-294.
- Coutinho, S. A. ve Woolery, L. M. (2004). The need for cognition and life satisfaction among college students. *College Student Journal, 38*(2), 203-206.
- Cross, S. E. ve Marcus, H. R. (1993). Gender in thought, belief and action: A cognitive approach. A. E. Beall ve R. J. Sternberg, (Ed.), *The psychology of gender* içinde (5598). NY: Guilford.
- Culhane, S. E., Morera, O. F. ve Hosch, H. M. (2004). The factor structure of the need for cognition short form in a hispanic sample. *The Journal of Psychology, 138*(1), 77-88.
- Day, E. A., Espejo, J., Kowollik, V., Boatman, P. R. ve McEntire, L. E. (2007). Modeling the link between need for cognition and the acquisition of a complex skill. *Personality and Individual Differences, 42*, 201-212.
- DeLucia, J. L. (1987). Gender role identity and dating behavior: What is the relationship? *Sex Roles, 17*, 153-161.
- Demirci, S. (1998). Düşünme ihtiyacı ölçeği psikometrik özellikleri: Düşünme ihtiyacı, kontrol odağı inancı ve öğrenilmiş güçlülük ilişkilerinin incelenmesi. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Demirtaş, H. A. (2002). Cinsiyet rolü kalıpyargıları, androjenlik ve diğer cinsiyet rolü yönelimleri. *Kadın/Woman 2000, 3*(2), 83-103.
- Dökmen, Z. (1991). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 35*(1), 81-89.
- Dökmen, Z. Y. (1997). Çalışma, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile ev işleri ve depresyon ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi, 12*(39), 39-56.
- Dökmen, Z. Y. (1999). BEM Cinsiyet Rolü Envanteri kadınsılık ve erkeksilik ölçekleri Türkçe formunun psikometrik özellikleri. *Kriz Dergisi, 7*, 27-40.
- Erber, R. ve Fiske, S. T. (1984). Outcome dependency and attention to inconsistent information. *Journal of Personality and Social Psychology, 47*, 709-726.
- Flaherty, J. F. ve Dusek, J. B. (1980). An investigation of the relationship between psychological androgyny and components of self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology, 38*, 984-992.
- Fletcher, G. J. O., Danilovics, E., Fernandez, G., Peterson, D. ve Reeder, G. D. (1986). Attributional complexity: An indi-

- vidual differences measure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 875-884.
- Franzoi, S. L. (1996). *Social psychology*. Madison, WI: Brown and Benchmark.
- Fullagar, C., Sümer, H. C., Sverke, M. ve Slick, R. (2003). Managerial sex-role stereotyping: A cross cultural analysis. *International Journal of Cross Cultural Management*, 3, 93-107.
- Gençdoğan, B. (2001). Üniversite öğrencilerinin düşünme ihtiyaçlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 227-234.
- Ghorbani, N., Watson, P. J., Krauss, S. W., Davison, H. K. ve Bing, M. N. (2004). Private self-consciousness factors: relationships with need for cognition, locus of control, and obsessive thinking in Iran and the United States. *Journal of Social Psychology*, 144(4), 359-372.
- Gianakos, I. (2000). Gender roles and coping with work stress. *Sex Roles*, 42, 1059-1079.
- Green, B. ve Kendrick, D. (1994). The attractiveness of gender type traits at different relationship levels: Androgynous characteristics may be desirable after all. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20, 244-253.
- Gülgöz, S. (2001). Need for cognition and cognitive performance from a cross-cultural perspective: Examples of academic success and solving anagrams. *The Journal of Psychology*, 135, 100-112.
- Gülgöz, S. ve Sadowski, J. (1995). Düşünme ihtiyacı ölçeğinin Türkçe uyarlaması ve öğrenci başarısı göstergeleri ile korelasyonu. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(35), 15-24.
- Hamilton, C. J. (1995). Beyond sex differences in visuo-spatial processing: The impact of gender trait possession. *British Journal of Psychology*, 86(1), 1-20.
- Henning, B. ve Vorderer, P. (2001). Psychological escapism: Predicting the amount of television viewing by need for cognition. *Journal of Communication*, 51, 100-120.
- Henningsen, D. D. ve Henningsen, M. L. M. (2004). The effect of individual difference variables on information sharing in decision making groups. *Human Communication Research*, 30, 540-555.
- İmamoğlu, E. O. (2000). Changing gender roles and marital satisfaction in Turkey. F. Acar ve A. Güneş-Ayata, (Ed.), *Gender and identity construction: Women of Central Asia, the Caucasus and Turkey* içinde (101-116). Leiden: Brill.
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self-construals and values in different cultures and socioeconomic contexts. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, 130, 277-306.
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2006). Actual ideal and expected relatedness with parents across and within cultures. *European Journal of Social Psychology*, 36, 721-745.
- Kabasakal, H., Aycan, Z. ve Karakas, F. (2004). Women in management in Turkey. M. J. Davidson ve R. Burke, (Ed.), *Women in management worldwide: Progress and prospects* içinde. Ashgate.
- Kavuncu, A. N. (1987). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin Türk toplumuna uyarlama çalışmaları. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Koca, C., Aşçı, F. H. ve Kirazcı S. (2005). Gender role orientations of athletes and non-athletes in patriarchal society. *Sex Roles*, 52, 217-225.
- Koch C. ve Hayworth E. (2003). Examining the relationship between need for cognition and the Muller-Lyer Illusion. *North American Journal of Psychology*, 5(2), 249-256.
- Lakkis, J. ve Ricciardelli, L. A. (1999). Role of sexual orientation and gender-related traits in disordered eating. *Sex Roles*, 41(1/2), 1-16.
- Lassiter, G. D., Briggs, M. A. ve Bowman, R. E. (1991). Need for cognition and the perception of ongoing behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 156-160.
- Leone, C. ve Dalton, C. (1988). Some effects of the need for cognition on course grades. *Perceptual and Motor Skills*, 67, 175-178.
- Levin, I. P., Huneke, M. E. ve Jasper, J. D. (2000). Information processing at successive stages of decision making: Need for cognition and inclusion-exclusion effects. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 82, 171-193.
- Lundy, A. ve Rosenberg, J. A. (1987). Androgyny, masculinity, and self-esteem. *Social Behavior and Personality*, 15, 91-95.
- McCabe, A. ve Brannon, L. (2004). Application of conversational norms to the interpretation of survey results as a function of participants' need for cognition. *The Journal of Psychology*, 138, 91-94.
- McConahay, J. B. (1986). Modern racism, ambivalence, and the modern racism scale. J. F. Dovidio ve S. L. Gaertner, (Der.), *Prejudice, discrimination, and racism* içinde (91-125). Orlando, FL: Academic Press.
- Mussell, P. (2010). Epistemic curiosity and related constructs: Lacking evidence of discriminant validity. *Personality and Individual Differences*, 49, 506-510.
- Nash, S. C. (1979). Sex role as a mediator of intellectual functioning. M. A. Wittig ve A. C. Petersen, (Der.), *Sex-related differences in cognitive functioning: Developmental issues* içinde (263-302). New York: Academic Press.
- Newcombe, N. ve Dubas, J. S. (1992). A longitudinal study of predictors of spatial ability in adolescent females. *Child Development*, 63, 37-46.
- O'Heron, C. ve Orlofsky, J. (1990). Stereotypic and non-stereotypic sex role trait and behaviour orientations, gender identity and psychological adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 134-143.
- Orlofsky, J. (1977). Sex-role orientation, identity formation, and self-esteem in college men and women. *Sex Roles*, 3, 561-575.
- Osberg, T. (1987). The convergent and discriminant validity of the need for cognition scale. *Journal of Personality Assessment*, 51, 441-450.
- Özkan T. ve Lajunen, T. (2005). Masculinity, femininity and Bem Sex Role Inventory in Turkey. *Sex Roles*, 52, 103-110.
- Perlini, A. H. ve Hansen S. D. (2001). Moderating effects of need for cognition. on attractiveness and stereotyping. *Social Behavior and Personality*, 29(4), 313-322.
- Petty, R. E., Briñol, P., Loersch, C. ve McCaslin, M. J. (2009). The need for cognition. M. R. Leary ve R. H. Hoyle, (Der.), *Handbook of individual differences in social behavior* içinde (318-329). New York: Guilford Press.
- Petty, R. E. ve Cacioppo, J. T. (1986). *Communication and persuasion: Central and peripheral routes to attitude change*. New York: Springer-Verlag.
- Reinhard, M. ve Dickhauser, O. (2009). Need for cognition, task difficulty, and the formation of performance expectancies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 1062-1076.
- Ritter, D. (2004). Gender role orientation and performance on stereotypically feminine and masculine cognitive tasks. *Sex Roles*, 50, 583-589.

- Ruys, K. I. ve Stapel, D. A. (1998). How to heat up from the cold: Examining the preconditions for (unconscious) mood effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(5), 777-791.
- Sadowski, C. J. (1993). An examination of the Short Need for Cognition Scale. *The Journal of Psychology*, 127, 451-454.
- Sadowski, C. J. ve Gülgöz, S. (1992). Internal consistency and test-retest reliability of the Need for Cognition Scale. *Perceptual and Motor Skills*, 74, 610.
- Sadowski, C. J. ve Cogburn, H. E. (1997). Need for cognition in the big five factor structure. *Journal of Psychology*, 131(3), 307-312.
- Sadowski, C. J. ve Gülgöz, S. (1996). Elaborative processing mediates the relationship between need for cognition and academic performance. *The Journal of Psychology*, 130, 303-307.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Beydoğan, B. (2002). Turkish college students' attitudes toward women managers: The effect of patriarchy, sexism, and gender differences. *Journal of Psychology*, 136, 1-11.
- Sevim, A. S. (2005). Religious tendency and gender roles: Predictors of the attitudes toward women's work roles? *Social Behavior and Personality*, 34(1), 77-86.
- Shestowsky, D. ve Horowitz, L. M. (2004). How the need for cognition scale predicts behavior in mock jury deliberations. *Law and Human Behavior*, 28, 305-337.
- Singelis, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. ve Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement: Cross-cultural research. *The Journal of Comparative Social Science*, 29(3), 240-275.
- Smith, B. N., Kerr, N. A., Markus, M. J. ve Stasson, M. F. (2001). Individual differences in social loafing: Need for cognition as a motivator in collective performance. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 5, 150-158.
- Sorrentino, R. M., Bobocel, D. R., Gitta, M. Z., Olson, J. M. ve Hewitt, E. C. (1988). Uncertainty orientation and persuasion: Individual differences in the effects of personal relevance on social judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 357-371.
- Sunar, D. (1999). Culture and gender influences on self-concept and the bases of self-esteem: Four Turkish studies. W. J. Lonner, D. L. Dinnel, K. K. Forgays ve S. A. Hayes, (Der.), *Merging past, present, and future in cross-cultural psychology: Selected proceedings of the 14th International Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology* içinde (387-395). Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Tanaka, J. S., Panter, A. Y. ve Winborne, W. C. (1988). Dimensions of the need for cognition: Subscales and gender differences. *Multivariate Behavioral Research*, 23, 35-50.
- Tidwell, P. S., Sadowski, C. J. ve Pate, L. M. (2000). Relationships between need for cognition knowledge and verbal ability. *Journal of Psychology*, 134(6), 634-644.
- Tok, E. (2010). Okul öncesi 1. sınıf öğretmen adaylarının düşünme ihtiyaçları ve düşünme ihtiyacına yönelik görüşleri (Pamukkale Üniversitesi örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 45-62.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. San Francisco, CA: Westview Press.
- Tuten, T. L. ve Bosnjak, M. (2001). Understanding differences in Web usage - The role of need for cognition and the five factor model of personality. *Social Behavior and Personality*, 29(4), 391-398.
- Venkatraman, M. P., Marlino, D., Kardes, F. R. ve Sklar, K. B. (1990). Effects of individual difference variables on response to factual and evaluative ads. *Advances in Consumer Research*, 17, 761-765.
- Waller, J. (1993). Correlation of need for cognition and modern racism. *Psychological Reports*, 73, 542.
- Waters, L. K. ve Zakrajsek T. (1990). Correlates of Need for Cognition Total and Subscale Scores. *Educational and Psychological Measurement*, 50, 213-217.
- Woodhill, B. M. ve Samuels, C. A. (2004). Desirable and undesirable androgyny: A prescription for the Twenty-first century. *Journal of Gender Studies*, 13(1), 15-28.
- Woodhill, B. M. ve Samuels, C. A. (2003). Positive and negative androgyny and their relationship with psychological health and well-being. *Sex Roles*, 48(11/12), 555-565.
- Yang, Y. ve Lee, H. J. (1998). The effect of response mode, prior knowledge, and need for cognition on consumers' information acquisition process. *Korean Journal of Industrial and Organizational Psychology*, 11, 85-103.
- Yıldırım, İ. (1999). Some values of Turkish university students from varying degrees of religiosity. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16/17, 113-123.

Summary

Sex, Gender Role Orientation and Need for Cognition

H. Andaç Demirtaş-Madran

Başkent University

Need for cognition (NFC) is a stable individual difference in people's tendency to engage in, and enjoy, complex cognitive activities (Cacioppo & Petty, 1982). A significant body of research was done to examine the relationship between NFC and various variables such as locus of control (Fletcher, Danilovics, Fernandez, Peterson, & Reeder, 1986), Web activities (Tuten & Bosnjak, 2001), authoritarianism (Sorrentino, Bobocel, Gitta, Olson, & Hewitt, 1988), knowledge and verbal ability (Tidwell, Sadowski, & Pate, 2000), and life satisfaction (Coutinho & Woolery, 2004).

Generally speaking, NFC is a sex-neutral trait (Gülgöz, 2001; Sadowski, 1993; Tanaka, Panter, & Winborne, 1988). On the other hand, it is known that gender is an important variable which is associated with various individual variables. Especially, gender role orientation might be a better predictor of NFC scores than sex, and there might be an interaction between sex and gender-role orientation with respect to NFC scores.

Research on the relationship between gender and NFC is few. Osberg (1987) and Waters and Zakrajsek (1990) conducted studies including important but limited results about this association. Osberg (1987) found NFC is positively correlated with masculinity and correlation between NFC and other gender role orientations named androgyny and femininity is not significant. Waters and Zakrajsek (1990) found that the NFC scores were significantly related to the masculinity subscale of the BSRI but not the femininity subscale.

Traditionally, it's well known that instrumental behaviors have been attributed to male, and expressive behaviors have been attached to female (Woodhill & Samuels, 2004). The gender role orientation named by Bem (1974) as "androgyny" emerged as a response this stereotypes and segregation. Androgynous people have socially desirable, agentic and communal traits at the same time.

Nash (1979) argued that sex-typed individuals tend to perform better on cognitive tasks which seem

stereotypically consistent with their sex. Therefore, she claimed that men with traditionally masculine gender role orientation tend to perform better on cognitive tasks including spatial, mechanical, and mathematical content; and women with feminine gender role orientation tend to perform well on cognitive tasks including verbal contents. She noted that androgynous people perform best in cognition and all other areas as a result of their unique non-traditional and unrestricted socialization. Nash's assumption has been supported with some studies (Bernard, Boyle, & Jackling, 1990; Newcombe & Dubas, 1992). On the other hand, some contradictory evidences exist (Hamilton, 1995; Ritter, 2004).

On the basis of the above mentioned findings, it would be argued that gender role orientation might be a better predictor of NFC scores. On the other hand, there might be an interaction between sex and gender role orientation with respect to NFC scores.

Many of the traits categorized as masculine remind NFC, such as "having problem solving skills", "using logical reasoning skills", "liking mathematics and science" and "rationality", "analytical" (Broverman, Vogel, Broverman, Clarkson, & Rosenkrantz, 1972; Cross & Markus, 1993). Furthermore, there are undeniable evidences which indicate that androgynous people have the abilities/traits stereotypically attributed to male and to female at the same time. Thus, people with masculine and/or androgynous gender role orientation might have higher NFC scores than feminine do have.

The main goal of the current study was to explore relationships between NFC, gender role orientation and sex in Turkish society. On the basis of this goal, the following specific research questions were asked.

RQ1: Are there sex differences in the NFC scores?

RQ2: Are there gender role orientation differences in the NFC scores?

RQ3: Is there any interaction effect between sex and gender role orientation on NFC scores?

Method

Participants

Participants were 250 college students (116 males and 134 females) from Ankara University and Başkent University in Ankara. The average age of the respondents was 22 ($SD = 4.93$), with a range from 17 to 26 years. Short form of the NFC scale developed by Cacioppo, Petty and Kao (1984) was used in this study. Short form is a 5-point Likert type scale, consists of 18 statements. Gülgöz and Sadowski (1995) adapted the short form of the NFC in the Turkish culture. Bem Sex Role Inventory (BSRI) was used to measure gender role orientation (Bem, 1974, p. 156). Dökmen (1991; 1999) and Kavuncu (1987) adapted the BSRI into Turkish culture. All of the data were collected in psychology course classrooms at the Başkent University and Ankara University in Ankara.

Results

ANOVA (sex X gender role) provided significant main effects for gender ($F_{3,242} = 3.95, p < .01, \eta^2 = .07$) and sex ($F_{1,242} = 4.53, p < .01, \eta^2 = .04$). The first research question asked if there were sex differences in the NFC scores. The results showed a mean difference in the NFC scores between men ($M = 100.9, SD = 18.58$) and women ($M = 106.3, SD = 19.78$). Women have higher NFC scores than men. The second research question asked if there were gender differences in the NFC scores. The results showed a mean difference in the NFC scores between masculine ($M = 107.3, SD = 16.69$) and undifferentiated ($M = 99.1, SD = 18.97$) people.

On the other hand, androgynous people ($M = 108, SD = 20.73$) have higher NFC scores than undifferentiated people ($M = 99.11, SD = 18.97$). Finally, the third research question asked if there is any interaction effect between sex and gender role orientation on NFC scores. Analysis showed that there was no interaction effect between sex and gender role orientation.

Discussion

Women have higher NFC scores than men; masculine and androgynous people have higher NFC scores than undifferentiated ones. However, neither androgynous nor masculine people have higher scores than feminine people. Consistent with the present study's results, Gençdoğan (2001) founded that women have higher NFC scores than men in Turkey. Because of the rapid transitions in Turkey (fast urbanization, Westernization, relations with European Union, migration, industrialization) there were important social changes about the status of women in the society. Important improvements were done about women's rights (including girl's educational opportunities, domestic violence, working out of the home etc.). Certainly, such unique cultural movements have interesting effects on gender issues.

Turkey has a hybrid culture characterized with a mixture of urban-based Western values and Islamic traditionalism. On the other hand, beside this hybrid nature, In Hofstede's (1980) typology, Turkey places on the femininity side of the continuum and scored low on masculinity (46/110) than a lot of country (e.g., USA, Britain, Italy, Germany). In Turkey, higher proportion of women work in more qualified occupations even in comparison with industrialized Western countries (Fullagar, Sverke, Sumer, & Slick, 2003). Sixty percent of pharmacists, 23 % of professors, 34 % of lawyers, 30 % of dentists, 19 % of physicians are women in Turkey (Kabasakal, Aycan, & Karakas, 2004). According to Özkan and Lajunen (2005), Turkish female students seem to show a "more masculine" gender role orientation within the last decade. Limitations of this study are including only undergraduate students from two universities in Ankara and the sample size. The heterogeneous feature of the Turkish culture requires more comprehensive studies including large representative samples and multi-variables. Another research direction could handle the NFC-gender role orientation correlation according to perspective divides gender role orientations on the base of the "positivity-negativity" (Woodhill & Samuels, 2004).